

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְעָא תַּקְעָב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

מִתְמַעֵט לְמוֹדוֹ עַל-יְדֵי זָהָב (8) וכו', שְׁצַרְיָךְ לְהַקְצִינָתָּה עֲלֵיהֶם⁹⁹.
(8) ואף אם לא יתמעט זמן הלימוד מחמת זה, כתבו הפלא יועץ (ערך תענית עמי שטו) ובשרית אגרות משה (י"ד ח"ג סי' צו אות ט) שהתענית מבלבלת את מוחו ואינו יכול ללמוד בעיון, ונמצא שבא לדידי ביטול באיכות הלימוד.

ומה שהובא בטור (א"י"ח סי' רמט) שדרך תלמידי חכמים להתענות בערב שבת, כתב הבי"ח שהוא לכבוד השבת, כדי שיכנסו לשבת כשהם תאבים לאכול [ואין בזה איסור של ממעט בלימודו]. הגר"ח קניבסקי (בתורתו יהגה ח"א עמי ר"ה הע' 6) ביאר על פי דברי המאירי (מגן אבות ענין כג), שבמנעם היה דרכם לזרז עצמם לקבל תענית בסוף השבוע כדי לחזור ביום לבין עצמם מה שלמדו במשך אותו שבוע אצל רבותיהם, ולכן אין בכך מיעוט מלאכת שמים¹⁰⁰.

(9) ואף שמתמעט משום כך במלאכת שמים, כתב הראשית הכמה (שער התשובה פ"א אות מב) שמאחר שנפשו מזהמת מהעוונות, אין הקב"ה חפץ בתורתו עד שיטהרנה. והישועות יעקב (סי' ג) ביאר, שכיון שידע שחטא, נפשו עגומה עליו, ועל ידי זה מתבטל מלימוד התורה כל עוד שלא יתכפר, ולכן חייב להתענות.

[משנ"ב ס"ק ח]

דִּינָם כְּתַלְמִידֵי חֻקִּים¹⁰⁰ וכו', וְכָל-שֶׁבֶן בְּהֶם¹⁰¹.

(10) והעוסק בצרכי ציבור, כגון שתדלן אצל המלך, כתב הספר חסידים (סי' תקכו) שדינו כגלמדי תינוקות ואינו רשאי לסגף את עצמו, משום שאם לא יוכל לדבר אחרים מפסידים מך.

(11) ואפילו מלמד תינוקות שיש לו עוונות ידועים שמחמתם תלמיד חכם צריך לישב בתענית [כדלעיל (סי' ר)], כתב הברכי יוסף (סי' ב) שאין להחמיר עליו בזה, משום שממעט בלימוד התינוקות שהוא דבר חשוב ביותר, וגם גוזל את הרבים.

ומ"מ בתענית ציבור, כתב הערוך השלחן (סי'א) שבוראי גם מלמדי תינוקות חייבים, משום שעל דעת בן קיבלום נדלא כשו"ת ימי יוסף (ל"ר יוסף יתד, א"י"ח סי' ט) שאוסר עליהם להתענות בשלש צומות, משום שממעטים במלאכת שמים ומשום גזל¹⁰².

[משנ"ב ס"ט]

בֵּן י"ג שָׁנָה נִזְוָם אֶחָד¹⁰² וכו', דָּאִם יוֹדְעִין¹⁰³ וכו', פֶּת י"ב שָׁנָה וְשֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים¹⁰⁴ וכו', דְּהָאֵב נֶאֱמַן לְבַד עַל שְׁנוֹתֵיהֶם¹⁰⁵ וכו', וְאֶחָד אִינוֹ נֶאֱמָר¹⁰⁶.

(12) וגם אם לא הביא סימני גדלות, כתב הרמב"ם (פ"א מהל' נדרים ה"ד) שנדרו נדר, משום שבאופן בזה הרי הוא מופלא סמוך לאיש.

(13) ובן י"ב שנה יום אחד שבדקוהו בתחילת השנה ונמצא שידע למי נדר, כתבו הרמב"ם (שם ה"ב) והטור (י"ד סי' רלג) שמי"מ בכל פעם שידור באותה שנה צריך לחזור ולבדוק.

ואם הקטן למד את הפסוקים העוסקים בנדרים עם פירושי חז"ל, כתב בשו"ת רב פעלים (י"ד ח"א סי' לח) שאין צורך לבדוק, ובן כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ו סי' סז אות ד) שכיון שלמד בתורה פרשת נדרים, ודאי ידע שאסור לעבור על נדרו.

(14) וששה חדשים אלו, כתב הרמ"א (י"ד סי' רל"ד סי'א) שמונים אותם מיום שהביאה שתי שערות.

ובנדרן אם מונים אותם בחודשי חמה או בחודשי לבנה, כתב החו"א (י"ד סי' קבא סי' מא) שמדברי המהרש"א (חידושי אגרות ראש השנה י"א, א ד"ה יולדת) מוכח שמונים חודשי חמה, וסיים החו"א בצ"ע.

(15) ואם אמר האב את גיל הילד בקטנותו בזמן שעדיין לא היתה הערות על גילו מועילה לקבוע שוב דין, צידד בשו"ת מהרש"ם (אה"ע"ז סי' ט) שנראה שאינו נאמן, כיון שבאותו זמן לא היתה עדות מועילה או מורידה, ואינה נחשבת אלא כדברים בעלמא. ולענין ירושה, מדברי הט"ו (ח"מ סי' רע"א) משמע שבכל אופן האב נאמן, שכן כתב שאם נמצא כתוב תאריך הלידה בכתב ידו של האב, סומכים על זה.

(16) וכן לענין כתיבת סת"ם, כתב בשו"ת מהר"ם שיק (אה"ע"ז סי' קמו) שאין להתיר לנער לכתוב סת"ם על פי עד אחד שאומר שהוא גדול, משום שהנער בחזקת קטן, ואין עד אחד נאמן להוציאו מחזקתו, וכדברי התוס' (קידושין ס"ד, א ד"ה נאמן) שאינו נאמן באן מדין עד אחד נאמן באיסורין, משם שהוא דבר שאינו 'בידו' נורק לגבי האב שמדייק בדבר, עשאוהו כ'בדו', לפי שעליו מוטל להודיע גיל בנו לאחרים. ומקור הדין שאין עד אחד נאמן בזה, כתב הפני יחזיע (קידושין קנטרס אחרון דף ס"ד, א ד"ה מיהו) שהוא מהפסוק (דברים י"ט טו) "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת", שפירשו שאין עד אחד נאמן לומר על אחד שהוא 'איש' דהיינו גדול, שאם היה נאמן היה הלה בר עונשין על כל עון חטאת.

ומי שידע שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, אבל על כך שהביא שתי שערות יש רק עד אחד, כתב בשו"ת רעק"א (א"י"ח סי' ז) שבנוגע לדינים שקטן פסול בהם מדאורייתא לא די בכך, ויש לבדוק בשני עדים, ובפרט שהוא דבר שניתן בקלות לבדוק על ידי עדים.

[ביה"ל ד"ה תלמיד חכם]

יִתְרָה מֵאֲשֶׁר תִּהְיֶה רַבִּיל¹⁰⁷.

(17) ומי שניער כל הלילה ועוסק בתורה, כתב הכף החיים (סי' שלד ט"ף ס"ק קמג) בשם הארי"י ז"ל שנפטר מעונש אחד של כרת, וכל לילה פוטר כרת אחד.

וכתב ה"ר יונה ביסוד התשובה (ד"ה וישום) שישים לבו לתורה, ויודה מייסר עצמו בכפיית יצרו לתורה ולמצוות, והן הן יסודין של אהבה. והרצפה לסגף עצמו בלימוד לשם כפרת עוונות, כתב הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א עמי כט) שיחזור על דבר שכבר ידע היטב, כיון שאין חשק ללימוד כזה [משום דקשיא עתיקתא מחרתא], ולימוד הוא לשם שמים ונחשב גם כסיגוף.

סִימָן תַּקְעָב

בְּאֵיזָה יָמִים אֵין גּוֹזְרִים תַּעֲנִית צָבוּר

[משנ"ב ס"ק ב]

וְלַצַּרְף קְעוּדָת שְׁבָח¹⁰⁸.

(1) מהמבואר כאן שקונים צרכי סעודת שבת ביום חמישי, הקשה המג"א (סי' ר"ג ס"ק א) על המובא בשם הארי"י ז"ל (פרי עץ חיים שער השבת פ"ב) שטוב לקנות צרכי שבת ביום שישי ולא ביום חמישי, והפמ"ג (שם א"א ס"ק א, הובא במשנ"ב שם ס"ק ב) חילק בזה בין דבר שצריך הכנה מרובה שיש לקנותו ביום חמישי, לבין דבר שאינו צריך כל כך הכנה שיש לקנותו ביום שישי, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְכֵן נִתְקַבֵּץ¹⁰⁹.

(2) ובמקרה שבאה צרה שהי אדם תלויים בה מנגד, כגון רעש ארמה, כתב הכף החיים (סי' א) שהכל מודים שאין להמתין, ואפשר לגזור תענית אפילו ביום חמישי.

המשך במילואים עמוד 26

הלכות תענית סימן תקעא תקעב

מז באר הנולה

ד סמיג הימין
ה ידועלטי ו סמיג
קשם התוספתא
ז בתי יוסף סקא
זבטי רבי זקא גורו
שקדא, תענית ח'

שמים, אלא אם כן כשהצבור מתענים שלא יפרש עצמו מהם. [*] וּמְלַמְדֵי (ג) תינוקות (ה) דנים בתלמידי חכמים: ג יעיר שהקיפוח עכו"ם וכן יחיד הנדרף מפני עכו"ם או מפני לטטים או מפני רוח רעה, אינם נשארים להתענות, שלא לשבר כחם, אלא יקבלו עליהם להתענות כך וכן תעניות לקשישיו, וכן אם גורו גזרה וגורו שלא להתענות עליהם, יקבלו עליהם להתענות כך וכן תעניות קשישיו הגזרה:

תקעב באינה נמים אין גוזרים תענית צבור, וכו' ג' סעיפים:

א * אין גוזרין תענית על הצבור (א) בתהלה ביום תמישי, (ב) שלא להפקיע (פרוש) שלא לומר השער) שיערים, (ג) באפלו במקום (ד) שאין לחש לך: ב אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חודשים או בתנפה ופורים או בחלו של מועד. (ד) ואם התחילו להתענות על הצבור יום אחד ופגע בהם יום אחד מאלו, (ז) (ג) (ה) מתענין ומשלימין היום בתענית: ג (א) (ו) יצבור ראשונה, ומתוך לשון דברי רבי יוחנן דלא לימא דאם התחילו ספקים, ולא חסיד המכה ופרים, אלא חסיד לומר הפעם ימים מתחיל להתענות עד שבת המכה

שערי תשובה

[*] ומלמדי תינוקות. והבב בריי: ונראה דאף למי ששחמיר פתיח שחטא שיהענה קמי' שחמירי' ויל ומתירי' ח"א סימן ח, מ"מ אין להתמיר מלמדי תינוקות, ומקטע בלמוד התעניות דחשיב טובא ונס גתל אח חכמים, עין שם: [2] מתענין. עכ"ל. ועין בתשובות הנקשרות סוף ספר בבורה אנשים ששקרו שאם לא עלה על דעתם, אף שהתחילו מפקיין עמד הנה, ע"ש. ועין באר על דברי ה"א סימן תמנ"ט מ"ש בהו:

ב' ולא נעה לאכל בשר, אכל בעיה"כ ובסעודה מקנה מתר בבשר

באר הלקה

האחרונים. וקצין זה פתב התיראנס זה לשונו: דאפלו על צבורת ידועים המבאר ברוקח שצריך להתענות לכפרה פנה ימים, אם תלמיד-חכם הוא ותורוהו אגותו, אפלו בזמן הזה, לא יסגף עצמו בליבה, רק שישלוב לפני ה' בלב שלם ויבכה מקירוח תלב וילמד יותר מאשר תנח רגילו¹⁴¹, פי התורה היא מקנה שנהיה ונמשל לאש, וכל אשר יבוא באש, באש יבוא וטהר, ויטעט מפל המעטבים ויאכל רק פרי קיום נופו שלא יתלש פרי שיהיה לו כח לעבודה השם, ולא ילך לשים סעודתו, וכל-שכן לקעודת מרעות, וישכר שבת בכל פרוטיה ודקדוקיה, ואם אפשר תענה על כל-פנים בכל שבוע יום אחד או על כל-פנים כל יום שני ותמישי ושני עד תצות, ותעקר הבהיה ותדווי הגדרים שלא יעשה ואח לעולם, רח' נראה ללכת, עד כאן לשונו:

* אין גוזרין תענית וכו'. מדקטס משמע דבכל תענית דיקא חסיד, לא שקא צבור ושמים או צבור ענין אחר, ועין בתיבתי' יוסף:

בשן-משפט סימן שלג סעיף ה, וכל-שכן בהם¹⁴¹, קטן בן י"ב שנה ויום אחד¹⁴² וקטנה בת י"ב שנה ויום אחד שנקבלו על עצמן תענית, נדרן בהם [אפלו אין יודעין לשם מי נדרו, דאם יודעין¹⁴³, נדרן קל מן התורה בשנה אחת מקנ"ב, דהינו בקטן משנעשה בן י"ב יום אחד ובקטנה משנעשית בת י"א יום אחד]. ואין האב יכול להפר נדרי בתו אלא עד שחקה בת י"ב שנה ונששה חדשים¹⁴⁴, דעד אותה הזמן היא פלשות אביה [ומקנא ואילך נעשית בוגרת ואינה ברשותו], ואפלו השנה י"ג היא שנה מקפדת, כיון שהגיע השששה חדשים הויא בוגרת], וצריך שיאמר לה דוקא בלשון הפרה [מגן אברהם]. עוד כתב, דהאב נאמן לומר על שנתיהם¹⁴⁵ אפלו הוא קטן מאד לפי הנראה, ואחר אינו נאמן¹⁴⁶ אלא אם כן יש שני עדים. ומשמע קצת במקרא דאם אין יודעין שנותיו אין נדרו נדר, ואפשר דהינו אם לפי הנראה במקומה שלו הוא קטן שלא הגיע לכלל שנותיו, דאם לא-כן הוי ספקא דארותא:

א (א) בתחלה. לאפוקי אם הוא (ב) באמצע, כגון שגזרין שני ותמישי ושני, מהר: (ב) שלא להפקיע שיערים. כשנראה שיקטנו שתי סעודות גדולות לצורך הלילה ולצורך סעודת שבת¹⁴⁷, וספרו שיערב בא לפולם ופקיעו השערים: (ג) באפלו במקום נכרי. כגון בעיר שרבה עובדי-גלולים. ואפשר דבמדינות אלו דלא שכיחי מפקיעי שיערים מתר לגזר תענית ביום תמישי, וכן נזכרין¹⁴⁸ [מ"א ויש"א]: ב (ד) ואם התחילו. יש אומרים שאם (ז) לא עלה על דעתם שבתקופה תמים יפגע בהם אחד מאלו ה'מים, אף אם התחילו מפקיעין¹⁴⁹: (ה) מתענין ומשלימין. אף-על-גב (ז) דראשית-חדש אקרי מועד, מפל מקום לא מקרי (ז) יום משחה נשמחה: ג (ו) צבור. פעם אחד נדר מהר"ל שלא לאכל בשר בכל יום שני עד שער היצוין

(2) כגד אברהם: (7) בן העשירי הרבה אחרונים כמסקנת המגן אברהם בשם הש"ל"ה: (8) ואפלו בשל להם עונות ידועים [שעית בשם ברכיי'וסף]: (6) אבל לא בא לאפוקי בשל תעניות השניות של ג'מים, דשם אף שפבר התענה בשלש ראשונות אפלו חבי כיון שהפסיק זמן באמצע תישן להפקעת שיערים ואין להתחיל בתמישי. כמבאר בסימן תקעה סעיף ג [ב"י]: (3) שיערי-תשובה בשם תשובת גבורת-אנשים. ולא העסקתי מה שהביא המגן אברהם בשם הב"ח דנהגין האיראנא כהפסקי'ווספות¹⁴⁴, אטרי שקל הפוסקים שהעתיקו רין זה להלכה מוכח דסבירא להו דהא דאמר אין תענית צבור בבבלי לאו להאי סלסא אספר, כמו שפכב בבית-יוסף, וכן מצאנו במאמר-פרדכי שהאר"י פנה ומסיק שאין לוח מדיברי השלחן-ערך¹⁴⁶: (א) כגד אברהם בשם רש"י: (7) וצריך עיון קצת לפי זה חלי-המועד, דהוא יום שחמה, דמצינו צשה 'ושמחתם בתקף' קאי גם על חלי-המועד. כדמכח ברמב"ם פ' ק' ו סה"לכות יום-טוב דגם חלי-המועד הוא בכלל מועד לענין שמה, ואפלו חבי פסק השלחן-ערך דמתענה ומשלים. נדע, דממה שהעתיק מהספר וקבל בענין זה חלי-המועד עם ראשית-השנה ופורים דבכלהו משלימין, אם-כן לפי מה דחזקים המגן אברהם לעיל בסימן תקע מע משנה זו דאם התחילו אין מפקיעין, דאף בראשית-השנה אסור התענית הוא כדקבן כמו תננה ופרים, עין שם, אם-כן לפי זה גם בחלי-המועד על-בסוף דכל אסורו הוא מדרבנן [פמ"ג]:

